

ΕΡΕΙΣΜΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεύχος 24-25
Άνοιξη-Καλοκαίρι 2001

Ιδιοκτήτης-Εκδότης-Διευθυντής

Χρήστος Μαχαιρίδης
Πωλογιώργη 27, Χανιά
Τ.Θ. 31 - Τ.Κ 73110
τηλ.: 0821-28473 fax: 92748

Συνεργάτες

Βλάσης Αγτζίδης
Στεφανία Αρετάκη-Τσέκου
Κατερίνα Γιαννίκη
Γεώργιος Ζακυνθινάκης
Αναστασία Καλπάκη-Γεωργουλάκη
Νίκος Κυρίτσης
Χριστίνα Λιναρδάκη
Λεωνίδας Μανωλικάκης
Ρενάτα Μαστοράκη-Κουριδάκη
Δημήτρης Μανάκος
Βάσω Πετούση
Μιχάλης Πολυχρονάκης
Φώτης Ποντικάκης
Κωνσταντίνα Ριπάτου
Ζαχαρένια Σημανδηράκη
Φαίη Τζανετουλάκου
Χρήστος Τουμανίδης
Κική Τσιστράκη

Υπεύθυνος οικονομικών

Βασίλης Αντωνακάκης

Καλλιτεχνική Επιμέλεια

Επιμέλεια παραγωγής

ΑΝΑΜΟΡΦΩΣ

Μηθύμνης 27 Αθήνα
τηλ.: 8674200 fax: 8673968

Εκτύπωση

ΑΡΤΥΠΟΣ Ε.Π.Ε.

Γραφικές Τέχνες

Τέρμα Ξηροκρήνης, Αθήνα
τηλ.: 2135533 fax: 2135534

Κεντρική διάθεση

ΜΕΔΟΥΣΑ / ΣΕΛΑΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ

Διόδου 26, Αθήνα 10680

τηλ.: 3648323-4, fax: 3648321

Εξώφυλλο

Επεξεργασία έργου
του Δημήτρη Γοναλάκη

Βλάσης Αγτζίδης
Χαρά Γαλανού
14 Ηλίας Βενέζης

Αφιέρωμα
Γενοκτονία στη Μικρά Ασία
Μνήμη εναντίον λήθης
Μικρασία χαίρει

54 Μανώλης Κινδελής
Φωτογραφία

66 Γεώργιος Σεφέρης
Το σπίτι κοντά στη θάλασσα
Απόσπασμα από την ποιητική συλλογή
του Γιώργου Σεφέρη «ΚΙΧΛΗ»

70 Δημήτρης Γοναλάκης
Επιλογή έργων-ανάλυση
Συνέντευξη στην Κική Τσιστράκη

90 Χρήστος Τουμανίδης
Αναφορά στο Νίκο Σκαλκώτα

98 Ιάκωβος Τσουρουνάκης
Μηλιά
Κατοικώντας στις πατρίδες των παιδικών μας χρόνων

106 Νίκη Κουκουνάκη-Τρουλινού
Μαράλ, όπως Μαρία
Διήγημα

114 Μαρία Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη
Κυδωνία
Το «παλίμψηστον» μιας αρχαίας κρητικής πολιτείας

132 Αναστασία
Καλπάκη-Γεωργουλάκη
Η φιλοσοφία
της μοντέρνας αρχιτεκτονικής

146 Ζαχαρένια Σημανδηράκη
Βαριετέ, καφωδεία, καφέ-σαντάν
στα Χανιά της Κρητικής Πολιτείας

158 Δημήτρης Μανάκος
Η "καλή jazz" πρέπει να πετάει, να αιωρείται,
δηλαδή να κάνει Swing

166
Επιθεώρηση λόγου και τέχνης

ΒΑΡΙΕΤΕ, ΚΑΦΩΔΕΙΑ, ΚΑΦΕ-ΣΑΝΤΑΝ

στα Χανιά της Κρητικής Πολιτείας

ζαχαρένια
σημανδηράκη

Τα περισσότερα κέντρα αναψυχής στα Χανιά κατά την περίοδο της Κρητικής Αυτονομίας (1898-1913) ήταν στην προκυμαία, ενώ και ο Δημοτικός Κήπος αποτελούσε σημείο συνάντησης και ψυχαγωγίας. Ορχήστρες, μελοδραματικοί θίασοι, τραγουδίστριες διάσημες πέρασαν από εκεί, όπου σύχναζε, άλλωστε, ο καλύτερος κόσμος. Στην προκυμαία, πολλά από τα κέντρα αναψυχής, τα ζαχαροπλαστεία και τα εσπιατόρια έφεραν ορχήστρες, συχνά ξένους μουσικούς και τραγουδίστριες, για να προσελκύσουν το κοινό. Η αμοιβή, όμως, των ασιδών και μουσικών σ' αυτές τις περιπτώσεις καθώς φαίνεται δεν δινόταν από τον καταστηματάρχη αλλά απ' ευθείας από τους θαμώνες. Τα ...πιατάκια που οι καλλιτέχνες περιέφεραν μέσα στο κέντρο, έκαναν πολύ άσχημη εντύπωση κι έγιναν αφορμή για αρκετά καυστικά σχόλια στον Τύπο.

Αρκετά κτίρια σε γνωστές συνοικίες της πόλης χρησιμοποιήθηκαν είτε για να στεγάσουν σοβαρούς τοπικούς ή εκτός Κρήτης θιάσους, είτε ως θέατρα ποικιλιών, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις μετατράπηκαν σε καφωδεία ή καφέ-σαντάν.

Τα θέατρα του Καστελλίου, του Φαλήρου και της Σπλάντζας, π.χ., κατά την περίοδο της Κρητικής Αυτονομίας, σιγά-σιγά έφθασαν στο επίπεδο των καφέ-σαντάν. Το 1904 γινόταν μάλιστα και σύγκριση, με την Αθήνα που είχε διακόσιες χιλιάδες κατοίκους και δύο καφέ-σαντάν, ενώ στα Χανιά υπήρχαν πέντε ή έξη. Πολλές φορές τα θέατρα ποικιλιών, τα καφωδεία με τις ορχήστρες και τις τραγουδίστριες και τα καφέ-σαντάν απασχόλησαν τους σχολιογράφους των εφημερίδων, με σχόλια καθόλου κολακευτικά.

Τα θέατρα ποικιλιών εθεωρούντο πολύ ελαφρά, το κοινό τους ήταν από χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα και οι καλλιτέχνες που εργάζονταν σ' αυτά δεν συγκαταλέγονταν ανάμεσα σ' αυτούς της πρώτης κατηγορίας. Τα βαριετέ είχαν λίγο απ' όλα: ορχήστρα, τραγουδίστριες, ηθοποιούς, ταχυδακτυλουργούς, ακροβάτες, παντομίμα. Η περιγραφή ενός τέτοιου θεάτρου δίδεται από την εφημερίδα "Μεσόγειος" της 1ης Μαΐου 1893:

«Υπό το εύφημον όνομα θέατρον ενεκαθιδρύθη προ τινων ημερών εν Καστελλίω εν τη μεγάλη οικία Αζίζ Βέη αληθές πανδαιμόνιον. Ο διερχόμενος κάτωθεν της οικίας ταύτης από της 2-5 της νυκτός νομίζει ότι άνωθι αυτού τελούνται δαιμόνων όργια. Μηκυθμοί, ουρλιασμοί, βρυχηθμοί, υλακαί, γρυλισμοί, βοή, κρότοι τενεκέδων, πυροβολισμοί, φωναί, κραυγαί, αλλαλαγμός, φρίκη να τα ακούει τις. Και ταύτα πάντα λέγονται παράσταισις κωμωδιών. Και ο μεν διαβάτης δύναται, ποιών το σημείον του σταυρού να αντιπαρέρρηται ψιθυρίζων το "ύπαγε οπίσω μου Σατανά". Αλλ' οι δυστυχείς περίοικοι, οίτινες έχουσι τον Σατανάν αυτόν παρά το πλευρόν των, έχουσι ανάγκην της Αστυνομίας όπως απαλλαχθώσιν αυτού και επικαλούνται την φιλάνθρωπον συνδρομήν της. Ελπίζομεν ότι θέλει λάβει οίκτον δι' αυτούς και θέλει φροντίσει να εξοστρακίσει τους εν Καστελλίω εγκαθιδρυθέντας στρατιώτας του Βεελζεβούλ.»

«Η φωνή μας υπήρξε φωνή βοώντος εν τη ερήμω και μόνον προχθές ότε ηπειλήθη να σφαγούν εκεί μέσα Τούρκοι και Χριστιανοί εκ γεγονότος όπερ δύναται να μας υπενθυμίση την μακαρίπιδά εποχήν του γενιτσαρισμού, τότε μόνο εθεωρήθη αναπόφευκτος η ανάγκη της εξαφανίσεως τοιούτου ελεεινού κέντρου, όπερ αναμφιβόλως θα γεννήση ημέραν τινά σκηνάς με θλιβερά αποτελέσματα. Επρόκειτο να παρασταθεί στο θέατρο της Τουρκικής συνοικίας, στη Σπλάντζα, το δράμα "Ο Αθανάσιος Διάκος" και "το αξιότιμον κοινόν των μόρτιδων χαζεύον επερίμενε την εμφάνισιν του ήρωος της Αλαμάνας, ότε Τούρκος τις, είτε εκ του φόβου ον η φουστανέλλα θα του εγέννα, είτε εκ σεβασμού προς τον ήρωα πολεμιστήν καταπίπτοντα μέχρι του εξευτελιστικού σημείου να εμφανιζήται εν τω καταγωγείω τούτω, σηκωθείς απηγόρευσε την παράστασιν. Η διαγωγή, όμως, αύτη εκένησε την φιλοτιμίαν των μόρτιδων, οίτινες εν αγανακτήσει διατελούντες, ηθέλησαν να επιβληθώσιν εις τον θίασον όπως το παραστήσει". Ευτυχώς προελήφθησαν σκηναί τη επεμβάσει άλλων. Παρόμοιαι σκηναί θα επαναλειφθώσι και ανάγκη να κλεισθή, άλλως καθιστώμεν υπεύθυνους τας αρχάς και την κοινωνίαν δια πάν συμβησόμενον».

«...εις το εν θίασος εκ Τούρκων και Αρμενίων μουσικών ανακρούει ανατολιτικά τεμάχια και αρμενία ασιδοί ψάλλουσι περιπαθώς άσματα, ενώ κωμικός δια των μορφασμών του, των αστειολογημάτων και λογοπαιγνίων, αυτοσχεδιών ως επί το πλείστον, προκαλεί ασβεστον γέλωτα. Εις τα λοιπά οι θίασοι είναι κάλλιον κατηρητισμένοι. Κυρίως είναι ελληνικοί, δίδοντες Ελλ. δράματα και κωμωδίας ουχί ανεπιτυχώς. Τα θέατρα ταύτα αποτελούν είδος βαριετέ. Γυναίκες φαινομηρίδες και εν πλήρει ντεκολτέ μέλπουσαι διάφορα άσματα, εκτελούσαι μετ' ανδρών μονωδίας και δυωδίας, ενθουσιώσι το ακροατήριον, ούτινος τα παταγώδη χειροκροτήματα καλύπτουν εκάστην στροφήν του άσματος. Γυμναστική και σχοινοβάσια εκτελούμενα και ταύτα υπό Έλληνας και τα παραπλήσια, συμπληρούσι τας παραστάσεις».

Πολλές φορές μάλιστα τα θέατρα ποικιλιών γινόταν και θέατρα τεταμένων καταστάσεων η και ξυλοκοπημάτων μεταξύ των θεατών, όπως σημειώνεται σε εφημερίδα του 1901:

Για το ίδιο θέατρο, το θέατρο Χουρχουδά στη συνοικία Σπλάντζα αναφέρεται ότι «αι παριστάνουσαι και παριστάνοντες είναι αδήλου τέχνης, αγνώστου συστήματος θεατρικού. Πολύς θόρυβος, πλημμύρα λαού, εκ του χύδην μίγδην ουδείς γινώσκει τι εν αυτώ παριστάνεται και τι εκεί τελεσιουργείται». Το 1903 μάλιστα δόθηκε στο θέατρο αυτό και ευεργετική παράσταση υπέρ της Μαντάμ Ορτάνς που είχε επανέλθει από τη Σητεία.

Άλλη αναφορά σε τέτοια θέατρα σημειώνει:

Κι ανάμεσα σε όλα αυτά κυκλοφορεί και ένας φωνογράφος που:

«...τον περιφέρει κάθε βράδι ανά τα κέντρα ένας Ιταλός, συνοδευόμενος από το τρυφερόν ήμισύ του, το οποίον περιάγει τον δίσκον πενταρολογούν. Ο φωνογράφος αυτός έχει αρκετά καλά κομμάτια, παίζει και το γιαουρμίπι και την Ανδριάννα, ακόμη και αράπικους αμανέδες, οίτινες με τον ενθουσιασμόν που εμπνέουν είναι επικίνδυνοι δια την κυρίαν... φωνογράφου».

«μετά από αποτυχούσαν παράστασιν εν τω Δημ. Θεάτρω Κή-
που, απεσώρθη εν τω θεάτρω της Σπλάντζιας ένθα καθ' εκάστην
δίδει παραστάσεις».

Ο φωνογράφος σύμφωνα με την εφημερίδα «Ελλάς» του 1901:

Φυσικά, τα αυστηρά ήθη της εποχής, και μάλιστα μετά από τόσα χρόνια ξενικής κατοχής, δεν επέτρεπαν διεύρυνση απόψεων και ελαστικότητα στην κρίση του κοινού. Το 1904 σημειώνεται στην εφημερίδα «Ελλάς»:

«Αηδία κατήντησε πλέον κ. Αρχηγέ το θέατρον (μας συγχωρείτε καφέ-σαντάν ηθέλαμεν να είπωμεν) του Φαλήρου. Ημίγυμνοι σχεδόν αι γυναίκες εξαιρουμένων δύο ή τριών, παρουσιάζονται προ του κόσμου και με φουστανάκια τα οποία ούτε οκταετή κοράσια δεν θα έφερον, αφίνοντα να φαίνονται οι πόδες των αοιδών από του γόνατος και κάτω! Το τοιούτον δεν είναι καθόλου ηθικόν και αντίκειται εις τα ήθη της πόλεώς μας. Νομιζομεν ότι υπάρχει μια αστυνομική διαταγή περιστέλλουσα τα τοιαύτα, δεν φρονείτε ότι είναι καιρός να τεθεί εν ισχύ;... Μη λογαριάσετε δα και την οχλαγωγίαν η οποία γίνεται κάθε βράδυ υπό μερικών εκεί μέσα. Προχθές ηνάγκασε ένα των παρακαθημένων να απευθύνη δριμείης παρατηρήσεις κατά των οχλαγωγούντων. Μα καλά δεν υπάρχει διευθυντής εκεί μέσα; ή μόνον δια τα εικοσάλεπτα φροντίζει χωρίς να δίδη πεντάρα αυτός για τα αυτιά των θαμώνων; Τι συνέβη προχθές εν ώ εχόρευε επί του πάγκου μία αοιδός, είνε αηδές και άτοπον ν' αναφέρωμεν δια να πιστοποιήσωμεν επί πλέον τ' ανωτέρω. Θα επανέλθωμεν.

Εφημερίς «Ελλάς», φ. 52/ 8 Αυγούστου 1904

ΛΑΘΡΑ

Μας επληροφόρησαν ότι παρά τα «Ψαράδικα» κατοικούσι δύο αοιδοί η Ρουμανίς Λιλή και η Γαλλίς Βικτωρία, αίτινες δια της σκανδαλώδους διαγωγής των εκίνησαν την περιέργειαν της κοινωνίας, λάθρα δε εισάγονται πολλοί επισκέπται, οίτινες προκαλούσι σκηνάς. Επιστώμεν την προσοχήν της Αστυνομίας, όπως εάν αληθεύωσι ταύτα ληφθώσι τα κατάλληλα μέτρα.

Εφημερίς «Σημαία», φ. 42/ 10 Φεβρουαρίου 1902

Και έπειτα λέει μη φωνάζεις. –Μα δεν μπορώ να το χωνέψω το στραβό πράμα. –Μα είνε φρίκη. –Άλλο να το λές και άλλο να το βλέπης. –Ο λόγος για το θέατρο της Σπλάτζιας. –Το επιγραφόμενον Θέατρον Ποικιλιών. –Πολύ επιτυχημένο το όνομα. –Γιατί ευρίσκει τις πράγματι ποικιλίαν. –Από ότι ηθικόν και έντιμον. –Να και ο κατάλογος του θιάσου. –Μαρίκα και συντροφία. –Πρώην μέλη αποσυντεθέντων καφωδείων. –Και το αξιότιμον κοινόν ως επί το πολύ μόρταις κτλ. κτλ. –Και απολαμβάνει, σου λέει άλλος, ο κόσμος. –Διαφοροτρόπως δηλαδή. –Μάλιστα διδάσκονται και δράματα εκεί. –Αν αγαπάτε και του Σαιξπηρού. –Ο Όθελλος που στο τέλος στραγγαλίζει την γυναίκα του. –Εγώ όμως νομίζω πως ήθελαν στραγγάλισμα

ποιοί των Ελληνικών θιάσων δεν θεωρούνταν καλλιτέχνιδες των καφέ-σαντάν, πάντως ενσυνείδητα και στην πράξη κατατασσόταν μάλλον στις ελαφρές γυναίκες -παράδειγμα η απαγόρευση εισόδου στις κυρίες και δεσποινίδες όταν το έργο δεν εθεωρείτο αρμόζον ως προς τα δεδομένα αξιοπρέπειας και ηθικής του ωραίου φύλου. Και μόνο η ιδιότητα της αοιδού αρκούσε για τον σαφή χαρακτηρισμό της και την πρόκληση υπονοούμενων περί της ηθικής της συγκεκριμένης γυναίκας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πολλές φορές «δεν υπήρχε καπνός χωρίς φωτιά»:

Μια λίγο εύθυμη αναφορά καταχωρείται στον Τύπο, με τίτλο «ΛΙΓΟ ΑΓΓ' ΟΛΑ», και πάλι για το βαριετέ της Σπλάντζιας:

όλοι εκεί μέσα. –γιατί είναι σχολείον που διδάσκει διάφορα μαθήματα. –Και είναι ανάγκη να κλείση αμέσως. –Για να σωθή η κοινωνία. –Πηγαίνετε να καμαρώσετε κύριοι. –Και θα δήτε και θα φρίξετε. –Για όσα γίνονται. –Ας το κάμουν καφέ σαντάν. –Να μην τρέχουν τα παιδιά τουλάχιστον. –Ας υποβληθή και αυτό εις τον κανονισμόν των λοιπών. –Και έτσι θα περιορισθή το κακόν. –Να ήμεθα όμως εξηγημένοι. –Δεν εννοούμεν ότι ππαίουν εις τούτο αι αρχαί. –Ούτε η Αστυνομία. –Διότι είναι άγρυπνος η επίβλεψις. –Έπειτα τι να σου κάμουν και αι αρχαί. –Όταν ημείς τα θέλομεν και τα κάνομεν. –Ημείς πρέπει να περιορισθώμεν. –Και να βάλωμεν νού. –Γιατί πήραμε τον κατήφορο. –Και θα το μετανιώσωμε. –Γιατί το κακό είναι κολλητικό. –Μην τα παίρνωμε έτσι τα πράγματα. –Και μας φαίνονται μικρά. –Αυτά μεγαλώνουν άμα δεν τα προλάβης. –Αμα αρχίση η διαφθορά σε μια κοινωνία. –Βάλ' του ρίγανι, αν δεν την προλάβης. –Είναι κατήφορος πανούκλα. –Και καταστρέφει όλο τον κόσμο. –Λάβετε λοιπόν τα μέτρα σας. –Εγώ ελάλησα και αμαρτίαν ούκ έχω. –

Εφημερίς «Σημαία», φ. 10/20 Σεπτεμβρίου 1901.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΗΣ ΣΠΛΑΤΖΙΑΣ

Είνε λυπηρόν εν τω μέσω της πόλεως να λειτουργή τοιούτον θέατρον και να μη κινή ποσώς το ενδιαφέρον αυτής ταύτης της κοινωνίας. Επανειλημμένως εγράψαν από πέρυσι διάφορα άρθρα κατά του καταγωγίου τούτου και όμως η αδιαφορία μόνον υπήρξε πάντοτε ως απάντησις εις εκείνους οτινες υπέρ της δημοσίας ηθικής μεριμνώντες ύψωσαν φωνήν εκάστοτε προς περιφρούρησιν αυτής. Μία επίσκεψις εκεί, μία επισκόπησις των πραγμάτων, υπό αυστηρόν ινκόγνιτο όμως, θα αποκαλύψη εις τον επισκέπτην την θεάν διαφθοράν εν όλη αυτής τη μεγαλειότητι, εν τω μικρώ εκείνω θέατρω των ποικιλιών, όπερ δίκην θρόνου έχει στηθή δια την Α. Μεγαλειότητα. Το προσωπικόν των γυναικών πλήν της του διευθυντού, και τα άσμενα τα λαμβάνοντα χώραν καθ' εκάστην εις το καταγώνιον τούτο ανενοχλήτως, ουδέν άλλο δεικνύουσι ή ότι πολύ ολίγον μεριμνώνμεν περί της δημοσίας ηθικής περί ής πρωτίτως πρέπει να ενδιαφερηται μία κοινωνία. Ας ληθθή λοιπόν μία μέριμνα περί αυτού, ας εκκαθαρισθή το προσωπικόν το εν πολλαίς αμαρτίαις βεβαπτισμένον, άς απαγορευθή αυστηρώς η είσοδος παιδων μικροτέρας των 16 ετών ηλικίας, ας απαγορευθώσιν αι μετά των ανδρών λαμβάνουσα χώραν άσμενοι σκηνάι, διότι θα παραστώμεν ημέραν τινά θεαταί λυπηρών σκηνών, αίτινες ίσως προκληθώσιν εξαιτίας του μεγάλου ενδιαφέροντος και της προστασίας ήν δεικνύουσιν προς τίνας γυναίκας του θεάτρου διάφοροι θαμώνες, και την ευθύνην ταύτην θα φέρωμεν ημείς οτινες καθήκον έχομεν να επαγρυπνώμεν επί των σπουδαιοτάτων τούτων ζητημάτων τα οποία δίκην πανώλους απειλούν να καταστρέψουν μίαν ολόκληρον κοινωνίαν, ας φροντίσουν δε οι εν αυτή δι' άλλης εργασίας να κερδίζωσι τον άρτον των.

Εφημερίς «Σημαία», φ. 12/ 7 Οκτωβίου 1901

Καθώς φαίνεται το θέατρο της Σπλάντζιας είχε πολύ κακή φήμη αφού πολύ συχνά γινόταν αναφορές σε αυτό, με σαφώς επικριτικά και δυσμενή σχόλια:

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΕΩΣ

Χθές ήρchiσε το νέον ωδικόν καφεενείον η «Μεσόγειος» παρά τη πλατεία του Φαλήρου με μεγάλην συγκέντρωσιν καλού κόσμου και με πρώτης τάξεως ποτά εκ τιμάς λίαν συγκαταβατικής, ως και με νέας τραγουδιστριάς ιδίως δε της δεσποινίδος Σάμμιας εξ Ουγγαρίας βαρυφώνου και της δεσποινίδος Αμαλίας Ιταλίδος ημιψιφώνου. Καθημερινώς άδονται νέα ποικίλα άσματα της μόδας με μεγάλην επιτυχίαν, δις δε της εβδομάδος προσφέρεται λαχείον, και έκαστος πελάτης έχει το δικαίωμα ενός αριθμού δωρεάν, έστω κι αν πάρη ένα μόνο καφέ. Ο προορισμός του καταστήματος αποβλέπει εις την συντήρησιν ωδικού καφεενείου κατά το ευρωπαϊκόν σύστημα, τουτέστι με αξιοπρέπειαν τόσοσν εκ μέρους των ασιδών εντός του καταστήματος όσον και των πελατών προς αυτάς, υπό τοιαύτην αρχήν βαδίζων ελπίζει επί την γενικήν υποστήριξιν ως κέντρον θερπνής διασκεδάσεως κατά το οικογενειακώτερον και πλέον ευχάριστον. Εντός του μηνός περιμένονται εκ Μασσαλίας δύο νέαι αρτίστες: η δεσποινίς Θελφωτρί ήπης παίζει νυν εν Μασσαλία εις το θέατρον του PALAS DE CRISTAL και Αδελίνα Βελαγάμπα ταχυδακτυλουργός, πρωτοφανές δια κόρην το είδος τούτο. Επικαλούμεθα λοιπόν την υποστήριξιν του αξιοτίμου κοινού. Άλλωστε το Φάληρον είναι εφέτος το μόνον κέντρον διασκεδάσεως και αναψυχής.

Ο Διευθυντής.

Εφημερίς "Επιθεώρησις", φ. 62/13-6-1900

ΤΑ ΚΑΦΩΔΕΙΑ

Δεν είμεθα της γνώμης ότι τα κέντρα ταύτα δέον να κλείσωσι παντελώς, αφού εν αυτοίς τέλος πάντων δύναται τις να διέλθη ώρας πινάς σχετικής απολαύσεως μουσικής, ήπης παρ' ημίν τόσοσν ελλείπει, αλλά βεβαίως να εργάζωνται εν ησυχία και να μη μεταβάλλωνται εις διαφθορεία και τόπους οργίων. Καλώς δε εργάζεται και εκτελεί τον προορισμόν του το παρά την Προκυμιάαν Ευρωπαϊκόν Καφωδεϊόν και Ζαχαροπλαστεϊόν του κ. Παπαναστασίου. Αλλά ήδη και νέον κατάρστημα ανοίγει εκ περιτροπής τας θύρας του υπό τον τύπον καφωδεϊού παρά την παραλίαν και τούτο όπερ πάν άλλο δύναται να ονομασθή ή καφωδεϊόν, μάλλον δε κέντρον, εις το οποίον απειλεί την ηθικήν καταστροφήν των πελατών του, αλλά και των νέων, οίπινες και μεταβαίνοντες εις την εργασίαν των και περιπατούντες εκείθεν διαβαίνουσι και υπό τα όμματα αυτών παρουσιάζονται αι εν αυτώ οργιάζουσαι σιλφίδες. Ταύτα γράφομεν εξ ενδιαφέροντος προς τους συμπολίτας μας, αλλά και δια τους αρμοδίους, ίνα λάβωσι γνώσιν των τελουμένων και προβώσιν εις τας νομίμους ενεργείας.

Εφημερίς "Νέα Έρευνα", φ. 96/23 Απριλίου 1902

ΤΑ ΚΑΦΩΔΕΙΑ

Υπάρχουσιν εν τη ημετέρα πόλει πολλά τοιαύτα, όπου θίασοι ασιδών άδουσιν άσματα ως επί το πολύ επιστημονικώς υπό μουσικής ρυθμιζόμενα. Υπάρχουν όμως και μεμονωμένα γυναίκες ή συντροφευόμεναι υπό ασιδών ανατολιτών εν καφεενείοις, εις τας κεντρικάς οδούς και συνοικίας, όπου κατοικούσιν οικογένειαι έγκριτοι δικαίως παραπονούμεναι δια την εκ των ολονυκτίων ασμάτων και των διαρρηκτικών κραυγών ανησυχούσαι. Και τα τοιαύτα έδει να κινώσι το ενδιαφέρον της Αστυνομίας, καθ' όσον η ύπαρξις των εν μέσωσν οικογενειών και άσεων και παράχοδρον αποτελεί δια τα κοινωνικά ημών ήθη παράκρουσιν. Αστυνομικαί διαταγαί εν ώ εφαρμόζονται εις εκείνα τα μη λειτουργούντα εν συνοικίαις και τηρούντα οπωσδήποτε τους όρους της σεμνότητος των ηθών και ουδεμίαν διατήρησιν της δημοσίας ασφαλείας απειλούντα, εις ταύτα, όπου αμφοτέρω τα κακά επαπειλούσι, δεν εφαρμόζονται εξ ίσου, εις εκείνα απαγορεύεται πέραν του μεσονυκτίου εις ταύτα επιτρέπεται και πέραν τούτου η λειτουργία. Γεννάται όθεν και κίνδυνος και παράπονα λίαν δεδικαιολογημένα δια την ανισότητα. Διό ελπίζομεν ότι η άδικος αύτη μεροληψία θα επιστήσεται την προσοχήν των αρμοδίων.

Εφημ. "Υψηλά Λευκά Όρη", φ. 32/20 Ιουλίου 1906.

ΚΛΕΙΣΑΤΕ ΤΑ ΚΑΦΕ-ΣΑΝΤΑΝ

Σώσατε την Κοινωνίαν

Μία πληγή εξ' εκείνων, αίτινες βαθμηδόν καταλήγουσιν εις γάγγραιαν επικίνδυνον είνε δια την κοινωνίαν μας τα καταγώγια, τα καλυπτόμενα υπό το όνομα Καφέ-Σαντάν. Επισκεφθήτε προς στιγμήν ταύτα και θα πεισθήτε περί της αληθείας των γραφομένων μας.

Εις τους ναούς τούτους της Αφροδίτης, όπου λειτουργούσιν αι φοβερώτεραι Μαινάδες διαπράττονται εγκλήματα μικρά μεν κατά το φαινόμενον, μεγάλα όμως και φοβερά εν τη ουσία, διότι βεβαίως εγκλημα είνε το να πίπτουν θύματα των Μαινάδων τούτων άνθρωποι πάσης τάξεως και ηλικίας σπαταλώντες ασώτως την περιουσίαν των, ή ό,τι εκ της εργασίας κερδίζουν και εις επίμετρον απερχόμενοι να αποκομίζωσι τας φοβερωτέρας των γυναικειών νόσων. Εις τοιούτον δε βαθμόν έχουσι φθάσει πινά των καταγωγείων τούτων, ώστε ελευθέρως εκεί ασκούσιν το έντιμον έργον των, μ' όλην την αυστηράν επίβλεψιν ομολογουμένης των αρμοδίων Αρχών. Εκτός όμως τούτου και αι υποκρινόμεναι τας demoiselles κατορθώνουσι πολλάκις, ως αι αράχναι να περιπλέκωσιν εις τα δίκτυα των τα ανόητα θύματα δι' ενός σαγηνευτικού βλέμματος ή μειδιάματος, εκμυζώσαι ως βδέλλαι το βαλάντιον των πτωχών νέων και εγκαταλείπουσαι ασπλάγχχνως τούτους, όταν εν-

Πολλές φορές μάλιστα εγκαλεί το η Αστυνομία που εφαρμόζε δύο μέτρα και δύο σταθμά, ως προς την αστυνόμευση τέτοιων κέντρων διασκεδάσης και την εφαρμογή η μη των σχετικών νόμων:

Σε χειρότερη μοίρα και εκτίμηση βρίσκονταν βέβαια τα καφέ-σαντάν, που χαρακτηριζόταν ούτε λίγο ούτε πολύ ως διαφθορεία και μιάσματα σε μια υγιή και συγκροτημένη κοινωνία, αφού σε αυτά ξεδεύονταν περιουσίες ολόκληρες, για τα γλυκά τσακίρικα μάτια των γυναικών επαγγελματιών σε αυτά, αλλά γίνονταν και επικίνδυνα με τα διάφορα αφροδίσια νοσήματα που εκείνες μετέδιδαν στους θαμώνες:

νοήσωσιν ότι πάσα οικονομική ικμάς εξηντήθη... Ούτω δε βαθμηδόν και κατ' ολίγον η μεν κοινωνία παραλύει, και αποσυντίθεται, η δε νεολαία μαραίνεται και εκφυλλίζεται, δεδικαιολογημέως δε το ωραίον φύλλον της κοινωνίας μας απογοητεύεται δια το μέλλον.

Η κοινωνία και οι αρμόδιοι οφείλουν να πατάξωσιν αμειλίκτως τα κέντρα ταύτα προλαμβάνοντες τον επαπειλούντα ημάς τοιούτον κίνδυνον.

Εφημερίς "Ελλάς", φ. 42/ 29 Μαΐου 1904

Η επιδημία της εποχής είναι τα καφεσαντάν. –Όπερ αποδεικνύει ότι ο κόσμος ή καλλίτερον η νεολαία ευπορεί. –Τοιούτο καφωδεϊόν ιδρύθη εσχάτως εις το καφενεϊόν πρώην Σφακιανού πλησίον της πλατείας Κολόμβου. –Με Ιταλίδας υψιφώνους και Ιταλούς κωμικούς πρώτης δυνάμεως ως διατείνονται και συνιστούν οι ειδήμονες. –Αι Αλατίαι της Σπλάντζας χωριούν προ του θιάσου τούτου. –Όστις άρχισε να τραβά με ηλεκτρικήν δύναμιν τους θαμώνας των άλλων καφωδεϊών.

Εφημερίς "Ελεύθερον Βήμα", φ. 46/ 31 Δεκεμβρίου 1905

ΑΣΧΗΜΙΑΙ ΤΟΥ ΧΕΙΡΙΣΤΟΥ ΕΙΔΟΥΣ

Ναι, είναι ασχημία εν μέση συνοικία του κεντρικώτερου της πόλεως μέρους, κατοικουμένη υπό εντίμων και εγκρίτων οικογενειών να υφίσταται και να λειτουργή καθολονυχθιάν, ουχί πλέον καφωδεϊόν του συνήθους είδους, αλλά καπηλειόν με μουσικούς ανατολίτας κροτούντας κύμβαλα και νταούλια και με αοιδούς ανατολίτισαις, αλατίννας καλουμένας, αίτινες υπό τον κρότων των κυμβάλων εκμπεμπουσιν από πάρκου εκκωφαντικάς και αναρμονίους φωνάς άδουσαι τραγούδια ανατολίτικα συνοδευόμενα υπό σκιρτημάτων απρεπών και ήπτον σεμνών, ενώπιον θεατών εκ των τελευταίων τάξεων εκεί συμμαζευομένων. Ο διερχόμενος την οδόν Μπετόλο (Παπλωματάδικα) προς την πάροδον του Ναού της Τριμάρτυρος, παρίσταται ακροατής ασμάτων αδομένων με ανατολικόν μέλος, δυσαρμόνιον και άμουσον, ακούει, αν σταθή ολίγον απέξω βωμολοχίας, γέλωτας, θορύβους, κτύπους, ιαχάς εντός του κατ' ευφημισμόν καφωδεϊού, εις την ορμητικώς κεκλεισμένην θύραν του οποίου στέκονται πάσαι αι ηλικίας του ανδρικού γένους των εργατικών τάξεων και των αέργων πλανητών. Αν δε ανοίξη την θύραν θα ίδη μέσα ανθρώπους εκ της τελευταίας τάξεως, οθωμανούς ως επί το πλείστον, άλλους μεν ωχελικώς εξαπλωμένους επί καρεκλών και γλυρίζοντας προς

Όπως είδαμε, τα βαριετέ, καφωδεΐα και καφέ-σαντάν προσέφεραν ένα άλλο είδος διασκέδασης, άκρως τολμηρό για την εποχή, που έστω και αν μας κάνει σήμερα να χαμογελούμε με συγκατάβαση για τις ιδέες και συμπεριφορές των χρόνων εκείνων, δεν απέχουν και πολύ από τα σημερινά δεδομένα, τηρουμένων βέβαια των σχετικών αναλογιών. Ως φαίνεται, η έκκληση των ηθών δεν είναι μόνο προνόμιο της εποχής μας, αλλά διαμορφώνεται από τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε χρονικής περιόδου και ανάλογα με το αποδεκτό status του κοινωνικού ιστού στον οποίο κινούμαστε.

τας επί του πάγκου Μαινάδας, άλλους δε βωμολοχούντας και ερωτοτροπούντας. Πρό του θεάματος θα εκπλαγή και ο μάλλον περί τα τοιαύτα αναισθητός. Οι γείτονες δεν κατόρθωσαν να εξαλείψωσι την ασχημίαν ταύτην και να εύρωσι την προτέραν αυτών ηουχίαν αν και κατ' επανάληψιν εποίησαντο όπου έδει διαβήματα και εξέφρασαν τα παράπονά των ποιός τινός ανηρόπου δυνάμεως εξευρεθείσης. Αλλά η αστυνομία ελπίζομεν ότι δεν θα αδιαφορήση του λοιπού διότι όχι μόνον η ευπρέπεια της γειτονιάς, όχι μόνον η ηουχία των οικογενειών, αλλά και ο προς τον ιερόν Ναόν της Θεομήτορος σεβασμός και η οφειλομένη ευλάβεια το απαιτεί, καθ' όσον όπισθεν του ιερού του ναού διαπράττεται από του μεσονυκτίου και εξής υπό των θαμώνων του καφωδεϊού ασχημοσύνη διαρκούς ουρήσεως.

Εφημερίς "Υψηλά Λευκά Όρη", φ. 86/16 Αυγούστου 1907

Η Ζαχαρένια Σημανδηράκη είναι Προϊσταμένη του ΓΑΚ-Ιστορικού Αρχείου Κρήτης (Χανιά).

Κι αν ίσως τώρα τα προαναφερθέντα μας φαίνονται αστεία ή και παράλογα, ποιος μπορεί να ξέρει με τι κριτήρια και μέτρα οι μελλοντικές γενιές θα κρίνουν τη δική μας εποχή;